

MATTHIAS VAN VELTHOVEN, ged. Breda 29.3.1637, zn. van Jan Jansen van Velthoven en Maria van den Broeck (zie **V**), overl. 1703-1704,

o.tr./tr. Terheijden (schepenbank) 25.9/23.10.1660

CORNELIA BILLAERS, geb. ±1637, van Crauwelsgors onder Terheijden, dr. van Godefridus Janssen Billaerts, begr. Terheijden 1.6.1719¹

Kinderen:

1. Joannes, ged. Oudenbosch 8.3.1663
2. Cornelius Xaverius, ged. Oudenbosch 4.12.1664
3. Godefridus, ged. Terheijden 2.10.1666, volgt **VIIa**
4. Jacobus, geb. ±1671, volgt **VIIb**
5. Maria Anna, ged. Zevenbergen 17.8.1672, overl. 1720,
o.tr./tr. Terheijden (schepenbank) 26.12.1692/24.1.1693
(1) Paulus Caesar van de Vijver, zn. van Caesar Fransse van de Vijver en Huijbertie Adriaensse Clijnaerts, overl. ±1700
o.tr./tr. Standdaarbuiten (schepenbank) 20.1/8.4.1702
(2) Hendrik Huijberegtse Bossers, weduwnaar van Pieteronella Jacob Coevoets, overl. ±1707
o.tr./tr. Standdaarbuiten (schepenbank) 19.12.1707/2.1.1708
(3) Johan Marijnisse van Oeckel, weduwnaar van Jenneken Jacob Timmermans, overl. 1720²
6. Anthonij, geb. Terheijden ±1676, volgt **VIIc**
7. Josephus, geb. Terheijden (op het Crauwelsgors) ±1678, bouwman, overl./begr. Zevenbergen 16/18.3.1754,³
o.tr./tr. Zevenbergen (schepenbank) 16.7/2.8.1718
Cornelia Jansen Sints (Sins, Cins), geb. Made, weduwe van Jan Adriaensen Damen, begr. Zevenbergen 20.8.1736.

Wat betreft de kinderen van Matthias heb ik maar vier doopinschrijvingen kunnen vinden. Dat Jacobus, Anthonij en Josephus broers zijn van Godefridus en Maria blijkt uit tal van bronnen. Direct bewijs vormen de vermeldingen van de gezinssamenstelling in de gemaallijsten van Terheijden. In 1688 worden in het Kwartier van Crauwelsgorsch vermeld:

Matthijs van Velthoven
met zijn vrou Cornelia
Govaert, 21
Jacobus, 17
Anthonij, 12
Josefus, 10

¹ Gemeentearchief Terheijden, Kerkrekeningen 1717-1720, f. 24: Ontvangen op 1 juni 1719 voor het begraven in de kerk in een eigen kist, beste kleeed, van/voor de weduwe Velthoven f 10-14-0.

² Bij het afwikkelen van de nalatenschap van Cornelis Corstiaenssen van Dijck en Maria van Velthoven (zie onder **V.7**) verlenen Maria van Velthoven en Jan van Oeckel op 1.10.1720 nog procuratie, terwijl er op 22.11.1720 sprake is van hun weeskinderen; zie resp. ORA Ginneken en Bavel, inv. nr. 73, f. 71v en R 85, f. 217. Zie voor de overige data, naast de DTB-bronnen, ook de kohieren van het hoofdgeld in Oud archief Standdaarbuiten, inv. nrs. 411 (1692) t/m 434 (1722).

³ Zie voor de overlijdensdatum ORA Zevenbergen, inv. nr. 325, f. 51.

den knecht Hendrick Gommerden ende
Cornelia Jacobs meijt boven de 16 jaren;
en in 1689:

Matthijs van Velthoven sr., 51
Cornelia, sijn vrouw, 50
Govaert, den soon, 20
Jacobus, 16
Maria, een dochter, 15,
Anthony, een soontien, 12
Peeter, den knecht, 24
Cornelia, de meijt, 21.⁴

Meer indirect blijkt de verwantschap o.a. bij de verkoop van de erfgoederen in Sint Maartens polder door de erfgenamen van Monsr. Matthijs van Velthoven in 1710 (zie verderop) en bij de afwikkeling van de nalatenschap van Cornelis Corstiaenssen van Dijck en Maria van Velthoven in 1720 (zie onder V.7).⁵

Ten tijde van zijn huwelijk woont Matthias in St. Martens Polder onder Oudenbosch, waarschijnlijk als beheerder van de landerijen van zijn vader, die hij bij de scheiding en deling van de nalatenschap van zijn ouders in 1695 ook erft. Zijn schoonvader woont in de polder Crauwelsvors, aan de overkant van de rivier de Mark, onder de jurisdictie van Terheijden.

Enkele jaren later blijkt Mathijs de oversteek gemaakt te hebben. Vanaf 1663 pacht hij van de Rentmeester der domeinen het 22e perceel in de polder van Haseldonck, groot 5 bunder 7 roede, "vanouts het 9e perceel, beginnende binnensdijx van den eersten steenen pael aff oostwaerts op neffens de hamsche creecke aenden seedijck van Sevenbergen. De pacht bedraagt 130 ponden te 40 grooten per jaar. Vanaf 1666 komt daar bij

- in de nieuwe thienden te Sonseel op den Noort, Hooge en Leege Crauwelsvorsen met Haseldoncq, de pacht van het 6e en laatste perceel, genaemt Haseldoncq, "te weten alles wes onder t selve is begrepen op den XIe schoof te moeten thienden", voor een bedrag van 110 ponden
- het 7e perceel in de polder van Haseldonck, saeijland, groot 4 bunder 38 roede, gelegen
 - oost aan het 6e perceel
 - west aan Sijne Hooch^{ts} ander lant
 - noord aenden voorg. seedijck
 - voor een bedrag van 108 ponden
- het 21e perceel in Haseldonck, onbekadijckt land, zijnde de gorssingen comende aenden Veerdam, groot 2 bunder 321 roede, voor een bedrag van 71 ponden.⁶

In 1668 en 1669 vinden we Matijs van Velthoven ook onder Zevenbergen actief, als gebruiker van de 12 bunder 180 roede in de Bruynicx polder onder Zevenbergen die aan zijn vader toebehoren, en van 4 bunder in de Groote Schenkeldijck die toebehoren aan Cor. Gils kinderen. Mathijs woont dan op de Noort onder Terheijden.⁷

⁴ Oud administratief archief Terheijden, inv. nr. 426 rood, Gemaallijst 1688, en inv. nr. 430 rood, Gemaallijst 1689.

⁵ Zie ORA Sint Maartens polder, inv. nr. 8, ff. 141v, 142v en 144v en ORA Ginneken en Bavel, inv. nr. 124, 9/30.8.1720; inv. nr. 85, ff. 190 en 217.

⁶ NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nrs. 1236 en 1238, Rekeningen van de rentmeester der domeinen tot Breda 1665 en 1667.

⁷ Oud administratief archief Zevenbergen, inv. nr. 1382, Verpondingsboek landerijen onder Zevenbergen vanaf 1665, f. 79v. De totale jaarlijkse last van de verponding bedraagt f 61-10-14.

Vanaf 1665 treedt hij als opvolger van Govaert Jan Govaerts -zijn schoonvader- op als penningmeester over Crauwelsgors, Hockenbergh en Haseldonck. Deze drie poldertjes zijn overigens maar klein; samen beslaan ze zo'n 160 bunder.

In 1674 ontstaat er in dat verband een daverende ruzie tussen Matthijs en dijkgraaf Antonij Brant, tevens schout en secretaris van Terheijden. Brant schijnt een aantal procedurele fouten gemaakt te hebben rondom de voorgenomen verzwaren van een dijk, waarop Matthijs en de gesworen (= heemraad) Dirck Huijgen Rombouts het werk hebben aanbesteed bij afwezigheid van de dijkgraaf. Omgekeerd is Matthijs ook niet geheel brandschoon; hij schijnt met karren over de dijk gereden te hebben en anderen toegestaan te hebben hetzelfde te doen, terwijl dat echt niet kon. De zaak wordt uitgevochten tot voor de Raad van Brabant, waar Matthijs in het ongelijk wordt gesteld. Naar aanleiding van deze affaire, mogen we aannemen, ruilt Matthijs ergens tussen 1678 en 1688 van functie met Rombouts. Rombouts wordt penningmeester, en Matthijs is tot aan zijn dood gesworen van de genoemde polders.⁸

In 1671 richt Matthijs zich tot de Domeinraad met betrekking tot het door hem gepachte Buijten lant van Haseldonck onder Terheijden:

"Geeft met behoorlijke reverentie en onderdanicheit te kennen Mathijs van Velthoven, penninckmeester van Craeuwelsgorsch, Haseldonck en Hockenberch, tsamen in eenen ring van dijkagie gelegen onder Terheijden, dat buijten de voornoemde dijkagie sijne hoochheit heeft leggen eenig buijten gorssingen tsamen groot omtrent 26 a 27 buijnderen, genaempt het buijten lant van Haseldonck, waer onder sommige veel te hooch, andere wederom veel te leech, ende niet dan putten ende poelen sijn, altijts onganckbaer en ongebruijckbaer, de voornoemde putten daerinne gemaect sijnde ten tijde den Haseldoncxen dijk onder Sevenbergen is geleght, alsoo de spijsse totten selven dijk daer vuyt is gehaelt. Tus al verder sulcx dat dito gorssingen van jaere tot jaere, om dat met egeene behooren en suffisante rijsbarmen sijn versien, seer affnemen, hebben in 16 a 17 jaeren herwaerts wel verloren een heel buijnder lants. Soo dat int corte geschapen staet dat geheelen cadijckjen daeromme leggende sal wech spoelen, tensij daertegens behoorlijck werde versien, welck cadijckjen niettegenstaende jaerlijcx van reparatie ende onderhout compt te costen 25 a 30 gulden, dwelck hem remonstrant, die daarvan gewoon is de besteding selffs te doen, seer wel bewust is, evenwel niet bequaem is om den minsten vloet te stuijten, soo dat deselve gorssingen alle jaer eene twee ofte meermaelen selffs int midden vanden somer ondervloeyen, waerdoor dan oock veroorsaackt wort dat de huerders van deselve gorssingen egeene beesten om het gestadich ondervloeyen daerop comende weijden, dieselve alle jaer werden gehoyt ende alsoo seer verargerden ende consequente telcker verhueringe wel 80 ofte 100 gulden ofte minder comen te gelden tot groote schade en prejudicie van Zijne Hoochheit, alle t welcke soude connen voorcomen ende gemedieert werden, indien de voornoemde gorssingen suffisanter werden gedijckt ende behoorlijcken rijsbarmen ofte hoofden tegen het affloopen geleght. Ende want hij remonstrant in dien gevalle wel genegen soude sijn de voornoemde landen en gorssingen te beneficeren, d hoochten inde leechten te brengen, en deselven behoorlijck te slechten, ingevallen die aen hem voordien tijt van 15 eerstvolgende jaeren werden gegeven in pacht, ende hem daer benefeffens toegestaen het hoochst bestaende in omtrent 12 a 13 buijnders en t gene om te weijden onbequaem is te mogen scheuren en besaijen. Soo keert hij suppliant sich in ootmoet tot u hoochheit

⁸ Zie over een en ander NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nr. 1135, m.n. ff. 190, 59, 68, 168, 261 en 209; SA Oosterhout, archief polder Crauwelsgors c.a.; RANB, Raad van Brabant, civiele vonnissen, nr. 4146, d.d. 22.6.1676; Notarieel archief Breda, inv. nr. 450, akte 123, 11.11.1704.

versoeckende dat hem den pacht der gorssinge voor 15 vervolgende jaeren als voor mach worden toegestaen".

Er volgen onderhandelingen over wie de kosten van de indijking moet dragen en over de hoogte van de pachtsom daarna. In eerste instantie wordt het bod van Matthijs onvoldoende geoordeeld. Dat herhaalt zich in 1676. Pas in 1678 slaagt Matthijs van Velthoven er in om, te zamen met Hendrick Stappers, een overeenkomst te sluiten, inhoudende dat de twee pachters het buitendijkse land in de Mark voor eigen rekening zullen indijken, egaliseren en van sloten en greppels voorzien. Ze dienen daartoe "een Cadijck aan te leggen langs ende naast de rivier de Marck en deze te onderhouden, van 20 voet aenleggende en 4 voet hoogh en boven op den kruin 4 voet breed, naer het suijtwesteijnde swaerder als aenden noortsijde". Ze kunnen het land dan pachten voor een periode van 15 jaar, tegen een jaarlijkse pachtsom van 1000 Carolusgulden. Het land is in eerste instantie bedoeld als wei- en hooiland; voor zover er gewas op wordt verbouwd zijn de pachters vrijgesteld van betaling van tienden.⁹

Na het aflopen van deze overeenkomst wordt de pachttermijn nog een aantal maal ten gunste van Matthijs verlengd. Het gaat dan om "de landereijen binnen den kadijck vanden polder van Haseldock, beginnende met het 10e parceel aldaer aen den dijck vande sluijvliet tot het 21e parceel aldaar incluijs, sijnde 12 parceelen, zijnde de gorssinge komende van den veerdam van het Swartenbergse veer na Sevenbergen, en te samen groot als van outs 26 buijnderen, eertijds door Matthijs van Velthoven en Hendrick Stappers besomerkadijckt". De pachtsom bedraagt dan f 720. In 1711 gaat de pacht over op zijn zoon Josephus, te zamen met Laureijs Cavelaers.¹⁰

Achtereenvolgende cijnsboeken van de heer van Breda geven een overzicht van het land onder Terheijden dat eigendom is van Govaert Jan Govaerts, en overgaat op Matthijs en zijn vrouw:¹¹

- 8½ buijnders en een halff quart erffs in Crauwelsgorsch, grenzend aan
oost Marten Adriaen Daniels (1)
zuid de Marcke
west de creecke
noord Matthijs zelf, hierna
- omtrent 5 buijnders landt in Crauwelsgorsch, grenzend aan (2)
oost Peeter vanden Broeck erffgenamen
zuid Matthijs zelf, hiervoor
west de creecke
noord s princen goet
- 5½ buijnders 42 roeden lants ende erffs in Crauwelsgors, grenzend aan (3)
oost Johan de la Rue
zuid de wegh
west Peeter vanden Broeck
noord de hamsche creecke

⁹ NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nr. 1027, f. 372-391. Tienden vormen een afdracht aan de heer, in dit geval de Prins van Oranje, ter grootte van 10% van de opbrengst van het land. Tienden waren oorspronkelijk bestemd voor het onderhoud van de gebouwen en voor de bedienaar van de eredienst.

¹⁰ NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nrs. 1239 en 1246, Rekeningen van de rentmeester der domeinen tot Breda 1707 en 1714, Capittel 10 xvi.

¹¹ RANB, archief rentmeesters Prins Frederik, inv. nr. 131, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1634, ff. 4v, 26 en 27; NA, archief Nassause Domeinraad, inv. nr. 8966, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1699 en doorlopend tot 1730, ff. 194v, 195, 261v en 264; RANB, archief rentmeesters Prins Frederik, inv. nr. 132, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1712, f. 41.

- 2½ buijnders 49 roeden landts in Crauwelsgorsch, grenzend aan west Jan Govaert Willemsen. (4)

Het beheren en bewerken van alle land hoeft Matthijs overigens bepaald niet in zijn eentje te doen. Bij voortdoring heeft hij een à twee knechten en een meid in dienst. Wanneer bijvoorbeeld in het "rampjaar" 1672 een lijst van manschappen opgemaakt wordt, blijkt Mathijs van Velthoven op de Noort twee knechten te hebben, Jan Thijsen en Peter Jansen, beiden 17 à 18 jaar en gesteld op een roer.¹²

- Op 3.2.1694 koopt Sr. Matthijs van Velthoven van Godefridus en Geertruijd van Leijen
- het onverdeelde sestepaert van een perceel saeijlandts, groot int geheel omtrent 5½ buijnder, in Crauwelsgors, grenzend aan (4+5)
 - oost juff. Anna dela Rue wed. d heere Hermanus van der Eijck
 - zuid den gebuerwegh
 - west des coopers erve hem van te vooren toebehoorende
 - noord sijne maijt. van Groot Brittaigne.¹³

Om welk perceel het hier precies gaat, is niet helemaal duidelijk. De eerder genoemde cijnsboeken maken melding van een perceel van 5 3/4 bunder in Zonseel, den dijck oost, waarvan op enig moment 3 bunder in het bezit is van Govert Jan Govertssen en een ander deel toebehoort aan de kinderen van Jacobus van Leijen. Het zou kunnen dat Matthijs (een deel van) het bezit van laatstgenoemde kinderen overneemt. Daarvan blijkt in de cijnsboeken als zodanig echter niets. Wel blijkt dat het bedoelde perceel van 5 3/4 bunder in de jaren daarna een aantal malen van eigenaar wisselt. Kortom, als Matthijs dit perceel heeft bezeten, is het niet voor lang geweest.¹⁴ (-5)

Bij de verdeling van de nalatenschap van zijn ouders op 26.3.1695 krijgt Matthijs, naast een bedrag van f 1000 het volgende onroerend goed toebedeeld:

- een hoeve lants, groot omtrent 20 bunder, gelegen in St. Martens polder onder het Marquisaet van Bergen opten Zoom, grenzend aan (4+6)
 - oost des voornoemde polders dijck
 - zuid d'heere Steenhuysen erfgen. erve
 - west d'heere rentmr. Otjens erve ende des voornoemde polders dijck
 - noord 's lants vliet aldaer
- een partije lants, groot omtrent 12 bunder, gelegen in de Bruynincx polder onder Zevenbergen, grenzend aan (4+7)
 - oost Salamon Schimers erve
 - zuid de avelingen aldaer
 - west Lambrecht van Coullil erve
 - noord 's lants vliet
- een partije lants, groot omtrent 2 bunder, gelegen als voor aenden Willigenwege, grenzend aan (4+8)
 - oost den voornoemde wege
 - zuid Sr. Johan vanden Broeck tot Breda erve

¹² Zie Oud administratief archief Terheijden, Lijst van manschappen 1672, f. 5r. Zie ook de eerder aangehaalde gemaallijsten.

¹³ ORA Breda, inv. nr. 652, vestboek Terheijden, f. 4.

¹⁴ Vgl. RANB, archief rentmeesters Prins Frederik, inv. nr. 131, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1634, f. 3; NA, archief Nassause Domeinraad, inv. nr. 8966, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1699 en doorlopend tot 1730, ff. 191, 192 en 192v; RANB, archief rentmeesters Prins Frederik, inv. nr. 132, Cijnsboek Terheijden, vernieuwd 1712, f. 32.

- west den gebuerwege
 noord Bastiaen Cavelaers wed. erve
- een partije weijlants, groot 2 bunder, gelegen in de Princenpolder onder Drimmelen, grenzend aan (opengelaten).¹⁵ (+9)

De laatste van deze erfgoederen, te weten

- een perceel weijlants, groot 2 mergen 539 roeden, in Princepolder onder Drimmelen, grenzend aan (-9)
 - oost weduwe Filius Joosten Beijeren
 - zuid Laurens Bullen wed.
 - west Corstiaen de Cuijper
 - noord de Heijweg

verkoopt hij op 18.7.1698 voor f 200 al weer door aan Mattijs Cense en Adriaen Cornelis Roelen.¹⁶ Daaraan voorafgaand laat Sr. Mattijs van Velthoven, gesworen van Terheijden, wel eerst de achterstallige huur over de jaren 1695 t/m 1697 ad f 141 verhalen op Anthonij Corn. Anemaet.¹⁷

Op 8.7.1703 legateert Monsr. Matthijs van Velthoven, wonend op het Crauwelsgors onder Terheijden, "uit vaderlijke liefde en affectie" aan zijn meerderjarige zoon Monsr. Govert van Velthoven, wonend op de Hooge Zwaluwe

- 2 bunder zaeijlant, in de Grote Zonzeelse Polder onder Zevenbergen, tussen de 4e en de 5e weg, grenzend aan (-8)
 - oost den pootwegh
 - zuid d'erfgen. van Jan Broek.

Monsr. Govert van Velthoven verklaart de "donatie dankbaerlijk te accepteren".¹⁸

Een jaar later blijkt Matthijs overleden te zijn. Op 18.3.1704 namelijk leent de eerbare Cornelia Billaerts, weduwe van Matthijs van Velthoven, van juffr. Anna van Riethoven een som van 500 gulden tot veertigh grooten vlaems, tegen een rente van 5% per jaar, en in het geval op tijd of binnen drie maanden na de verschijningsdatum wordt betaald tegen 4%. Haar zonen Govert en Anthonij van Velthoven zijn bij het aangaan van de lening aanwezig; Govert stelt zich borg als principael schuldenaer.¹⁹

In 1710 verkopen de erfgenamen van Monsr. Matthijs van Velthoven, te weten

- zijn weduwe Juff. Cornelia Billaerts
 - zijn zonen Monsr. Govaert en Monsr. Jacobus van Velthoven
 - Johan van Oeckelen in houwelijk hebbende zijn dochter Maria van Velthoven
 - zijn zonen Anthonij en Josephus van Velthoven
- de erfgoederen in St. Martens polder.

¹⁵ ORA Breda, inv. nr. 699, vestboek Ginneken en Bavel, ff. 107-113v.

¹⁶ ORA Drimmelen, inv. nr. 17, f. 77v. Zie ook Oud administratief archief Emiliapolder, inv. nr. 31, Verbaal en quohier van de generaale meetinge, f. 14, alwaar het perceel wordt aangeduid als liggende in de Princenpolder noordw. aan stuijtende op Spieringsvaart, gekomen van Joh. van Veldhoven, en te lezen valt dat het perceel op enig moment voor de helft overgaat op Ad. Jans Sweep en voor de andere helft op Roel Pr. Damen.

¹⁷ Notarieel archief Terheijden, inv. nr. 11, notaris Leonard Dejits, 8.7.1698.

¹⁸ ORA Zevenbergen, inv. nr. 193, f. 286.

¹⁹ Notarieel archief Breda, inv. nr. 353, notaris Cornelis van Eijll, f. 34. In dezelfde zin Notarieel archief Breda, inv. nr. 426, notaris Anthoni Swaen, akte 73, 9.7.1706: Jouff^e Cornelia Billaers, weduwe van Monsr. Matthijs van Velthoven, wonende op het Crauwelsgors onder Terheijden, leent een som van f 250.

- Op 25.4.1710²⁰ verkopen zij voor een som van f 3112 aan de heer Georgius Otgens
- 38 gemeten 56 roeden soo lant als weijde, gelegen in diversche partijen, grenzend aan
 - oost de juff. Vercooperesse (-6a)
 - zuid den zijtdijck
 - west juff. Steenhuijs erfgen. erve ende de polderse wegh
 - noord de polderse wegh ende mevr. Adriaan Otgens
 en wat betreft het parceel leggende over de hoeve van de erfgen. juff. Steenhuijs, grenzend aan
 - oost de voornoemde juff. Steenhuijs erfgen.
 - zuid de erfgen. juff. Adriana van Steenhuijs ende dhr. Hend. Bierstekers
 - west Dirk Tijssen ende de voornoemde juff. Steenhuijse erfgen.
 - noord den polderse wegh
- en op 29.4.1710²¹ voor een bedrag van f 2523 aan hr. Gerardus Fabritius notaris en procureur tot Etten
- een block lants omtrent het Lamgats veer, groot 22 gemeten 230½ roeden, met huijsinge, schuere ende verdere timmeragie ende plantagie daerop staende, grenzend aan (-6b)
 - oost juff. Maria van Steenhuijse ofte de vliet
 - zuid den Suijtdijck
 - west de vercooperen in desen
 - noord de zeedijck.

Cornelia Billaerts bereikt een respectabele leeftijd. Na de dood van Matthijs zet ze het bedrijf voort met de nog thuiswonende zoons, in eerste instantie Anthonij en Josephus, later Josephus alleen. Het lijkt erop dat ze het (de) laatste (paar) jaar van haar leven doorbrengt bij haar dochter Maria Anna in Standaardbuiten. Wanneer zij in 1719 overlijdt is zij zo'n 81 jaar oud.²²

Cornelia Billaers heeft al eerder op 17.1.1709, sieckelijck te bedde leggende, notaris Leonard Deijts laten komen om haar testament op te stellen. Zij heet dan weduwe van wijlen Sr. Mattijs van Velthoven quaertiermeester van Terheijden en geswooren van polder Crauwelsgorsch Hockenberch ende Haseldonck. In dat testament geeft zij aan dat haar zoon Jacobus, woonende tot Sevenberge, al een aanzienlijk bedrag uit haar boedel heeft genoten, in de vorm van wat hij "boven sijn vtsetsel ten houwelike state gecomen sijnde met Pasijntje vande Vijver alstoen genoten heeft, en voorts tgene zij testatrice ende haeren man noch aen borchtichten ende andersints" voor hem hebben betaald (zie in dat verband verder onder **VIIb**). Eerst zullen zijn drie broers en zijn zuster evenveel mogen genieten uit haar nalatenschap. En wanneer er dan nog wat mocht overschieten, gaat het aandeel van Jacobus naar zijn (op dat moment vijf) kinderen, zonder dat Jacobus of zijn vrouw daar part of deel aan mogen hebben.²³

²⁰ ORA Sint Maartens polder, inv. nr. 8, f. 141v.

²¹ ORA Sint Maartens polder, inv. nr. 8, f. 142v (koopcontract d.d. 29.4.1710), f. 144v (vest d.d. 19.5.1710) en f. 183v (afschrift procuratie aan Josephus van Velthoven tot het innen van de koopenningen).

²² Zie o.a. Oud administratief archief Terheijden, inv. nr. 450 rood, gemaallijst 1704, en inv. nr. 462(?) rood, gemaallijst 1716, en Oud administratief archief Standaardbuiten, inv. nr. 551, Kohier gemaalhoofdgeld 1717.

²³ Notarieel archief Terheijden, inv. nr. 22.

Ten aanzien van de nalatenschap van Matthijs en Cornelia heb ik geen, althans geen volledige, directe gegevens over de afwikkeling kunnen vinden.

Het bezit onder Crauwelsgorsch en Hockenbergh vinden we beschreven in het pondboek van Terheijden v.a. 1718.²⁴ Vermeld worden:

- de huijsinge van Barbara Clinckhan, op f. 183v, verponding f 1:0:0, fault
- de nieuwe schure en voorde verbeteringe van de huijsinge, op f. 184, verponding f 5:0:0, faut
- 5 bunder, op f. 187, verponding f 33:15:0 (1a)
- 4 bunder, op f. 187v, verponding f 27:0:0 (1b)
- Sr. Matthijs van Velthoven sijn huijs mette schure, backhuijs etc., op f. 188v, verponding f 10:0:0, afgeschreven in collegio van schout en schepenen 17 november 1725 als sijnde afgebroken
- denselven sijne hoeve met 5 bunder, op f. 189, verponding f 33:15:0 (3)
- 4 bunder, op f. 190, verponding f 27:0:0 (2)
- 3 bunder, op f. 197, verponding f 20:5:0. (4)

De erfgoederen onder Terheijden worden op 22.12.1727 verdeeld tussen Anthonij en Josephus.

Monsieur Josephus van Velthoven, bouman, wonend onder Zevenbergen krijgt:

- een perceel lants, groot omtrent 5 bunder, den buijtendijck met het gors daaraan gelegen, grenzend aan (10)
 - oost dhr. Montens
 - zuid de rivier de Mark
 - west sijn Majt. Glo. Memorie
 - noord hem aanbedeelden
- een perceel lants, groot omtrent 5 bunder, ten pondboek f. 187, grenzend aan (-1a)
 - oost hr. Montens
 - zuid de dijk van 't voorenstaende perceel
 - west sijn Majt. Glo. Memorie
 - noord denselven
- een perceel lants, groot 3 bunder 1 gemet, ten pondboek f. 197, grenzend aan (-4)
 - oost dhr. Montens
 - zuid denzelven
 - west sijn Majt. Glo. Mem.
 - noord Sr. Anthonij Velthoven.

Monsieur Anthonij van Velthoven, bouman, wonend onder Terheijden op eene koningh hoeven op de Noord krijgt:

- een perceel lants, groot 3 bunder 2 gemeten, ten pondboek f. 187v, grenzend aan (-1b)
 - oost hem bedeelden
 - zuid Sr. Josephus van Velthoven
 - west sijn Majt. Glo. Mem.
 - noord hem aanbedeelden
- de hoeve, groot 5 bunder, ten pondboek f. 189, grenzend aan (-3)
 - oost hr. Montens
 - zuid denselven
 - west hem aanbedeelden
 - noord sijn Majt. Glo. Mem.

²⁴ Oud administratief archief Terheijden, Pondboek van de landen gelegen onder Terheijden, 1e deel, ff. 1-400, opgemaakt 8 juli 1718.

- een perceel, groot 4 bunder, ten pondboek f. 190, grenzend aan (-2)
 - oost hem aanbedeelde
 - zuid dhr. Montens
 - west Sr. Anth. Velthoven
 - noord zijn Majt. Glo. Mem.

Govert laat daarbij aantekenen dat hij voor zijn erfportie en voor de erfportie van zijn zusters kinderen waarvan hij voogd is, gelijke goederen of waarde van dien heeft genomen.²⁵

Wat betreft het onroerend goed onder Zevenbergen vermeldt het pondboek over de periode 1709-1768 op naam van Sr. Mattijs van Velthoven

- 12 bunder 180 roede in Bruynix polder, verponding f 40:3:4 (7)
 - 2 bunder 3 roede tussen de 4e en 5e weg, verponding f 6:4:8 (8)
- gekomen van Jan van Velthoven.

Nu is bij de verdeling van de nalatenschap van dochter Maria Anna in 1722²⁶ sprake van:

- een partje wijlands in den Bruijninks polder onder Zevenbergen, groot 18 gemeten of 6 buijnder, gekomen van de overledenen vader Sr. Mattijs van Veldhoven salr., grenzend aan
 - oost Sr. Goverd van Veldhoven
 - zuid de havelinge van de hogendijk
 - west Geerit van Coullil
 - noord de Bruijninkse vliet, en
- 1 buijnder land dezen boedel gemeen en onverdeelt aankomende in een blokie zaajlands, groot in t geheel 2 buijnderen, waarvan de wederhelft Sr. Goverd van Veldhoven is toebehoorende, gelegen in den Grooten Sonseelsen polder aan de pootweg onder Zevenbergen, ontrent de Blauwe sluijs, gekomen van Sr. Mattijs van Veldhoven voorn., grenzend aan
 - oost den voorn. Pootweg.

Hieruit is op te maken dat de helft van de erfgoederen van Matthijs onder Zevenbergen is toegevallen aan zijn dochter en de andere helft aan Govert. (-7/8)

Dit moet dan weer betekenen dat Govert, conform de regels van het West-Brabantse erfrecht, het in 1703 als legaat verkregen perceel (8) heeft ingebracht om te kunnen meedelen in de totale erfenis.²⁷

Uit het feit dat Jacobus noch zijn kinderen in de toedeling van de vaste goederen met name worden genoemd, moeten we waarschijnlijk, indachtig het testament van Cornelia, afleiden dat hij niet (meer) aan bod is gekomen.

²⁵ ORA Terheijden, inv. nr. 120, 22.12.1727.

²⁶ Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 848, Allerhande acten 1720-1738, 31.3.1722.

²⁷ Zie Thomas Ernst van Goor, *Beschryving der stad en lande van Breda*, 's-Gravenhage, 1744, p. 309, art. XII en E.M. Meijers, *Het Ligurische erfrecht in de Nederlanden, deel 1: Het West-Brabantsche erfrecht*, Tjeenk Willink, Haarlem, 1929, p. 87.

Generatie Vla-5

MARIA ANNA VAN VELTHOVEN, ged. Zevenbergen 17.8.1672, dr. van Matthias van Velthoven en Cornelia Billaers, overl. 1720

o.tr./tr. Terheijden (schepenbank) 26.12.1692/24.1.1693

(1) **PAULUS CAESAR VAN DE VIJVER**, zn. van Caesar Fransse van de Vijver en Huijbertie Adriaensse Clijnaerts, overl. ±1700

o.tr./tr. Standdaarbuiten (schepenbank) 20.1/8.4.1702

(2) **HENDRIK HUIJBEREGHTSE BOSSERS**, weduwnaar van Pieteronella Jacob Coevoets, overl. ±1707

o.tr./tr. Standdaarbuiten (schepenbank) 19.12.1707/2.1.1708

(3) **JOHAN MARIJNISSE VAN OECKEL**, weduwnaar van Jenneken Jacob Timmermans, overl. 1720²⁸

Maria Anna is in eerste huwelijk getrouwd met Paulus van de Vijver. Hem komen we tegen in het verpondingskohier van Standdaarbuiten van 1694, als pachter van enkele percelen, maar ook als gebruiker van eigen grond. Het veltboeck geeft een nadere omschrijving van ligging en herkomst van die eigen grond:

- Pieter Pals hoeve waarvan desselfs huijsvrouwe eigenaresse is, gecomen van d hre advt. Crillaert, groot 50 gemeten, grenzend aan (1)
 - oost d heere Johan de Besar
 - zuid de dijck
 - west de voorn. hoeve,
 - met een verponding van f 75:0:0
- dhr. Willem Hartman een halve hoeff met een huijs en schuer daerop, groot 24 gemeten 85 roeden, grenzend aan (2)
 - oost de d:l: huijse van Bergen
 - zuid de dijck
 - west d hr. rentmr. Claeijpoele
 - noord mr. Carel van Bruele,
 - verponding f 36:8:6
- Paulus Cesars van de Vijver, een parcheel buijtengorsse suijtwaerts den molendijck, groot 4 gemeten 46 roede, verponding f 8:6:6.²⁹ (3)

Hiervan is perceel (1) afkomstig uit de nalatenschap van zijn moeder, die is hertrouwd met Pieter Pals. Paulus van de Vijver verwerft de hoeve en 20 gemeten grond bij de

²⁸ Bij het afwikkelen van de nalatenschap van Cornelis Corstiaenssen van Dijck en Maria van Velthoven (zie onder V.7) verlenen Maria van Velthoven en Jan van Oeckel op 1.10.1720 nog procuratie, terwijl er op 22.11.1720 sprake is van hun weeskinderen; zie resp. ORA Ginneken en Bavel, inv. nr. 73, f. 71v en R 85, f. 217. Zie voor de overige data, naast de DTB-bronnen, ook de kohieren van het hoofdgeld in Oud archief Standdaarbuiten, inv. nrs. 411 (1692) t/m 434 (1722).

²⁹ Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 272, Kohier verponding 1694, en inv. nr. 406, Veltboeck 1685-1730, ff. 3v, 9 en 29v.

boedelscheiding van 5.4.1694 en de overige 32 gemeten op 21.1.1700 door koop van een mede-erfgenaar.³⁰

De eersamen Paulus vand' Vijver ende joffr. Maria van Velthoven maken op 17.8.1695 hun testament op. Ze benoemen de langstlevende tot enige en universele erfgenaar, op voorwaarde dat deze hun kind of kinderen behoorlijk grootbrengt en hen gezamenlijk in plaats van de legitieme portie een bedrag van f 600 uitreikt bij het bereiken van de leeftijd van 20 jaar dan wel de huwelijkse of andere geaprobeerde staat. Is te zijner tijd geen van de kinderen meer minderjarig, dan krijgen zij gezamenlijk t hoefken gekomen van Hartman leggende alhier aan de Molendijk onder Stanterbuijten, groot omtrent 24 gemeten, tegen verrekening van de eventueel reeds uitgekeerde porties van de eerder genoemde f 600. Als voogd over eventuele minderjarige kinderen wijst de testateur zijn broer Frans vand' Vijver aan, terwijl de testatrice haar broer Jacobus van Velthoven aanwijst, een en ander onder seclusie van magistraat en weesmeesteren.³¹ Inderdaad blijkt na het overlijden van Paulus Maria Anna de eigendom te verkrijgen over (1) en (3), terwijl (2) toevalt aan dochter Huberta.³² (-2)

Voorafgaande aan het hertrouwen van Maria Anna met Sr. Hendrick Bossers worden op 19.1.1702 huwelijkse voorwaarden opgemaakt. De boedels van beide echtgenoten worden samengevoegd, maar het onroerend goed blijft aan de eigen kant. Omdat de bruidegom f 2000 meer inbrengt dan de bruid en de bruid bovendien nog een schuld heeft uitstaan van zo'n f 4000, wordt verder bepaald dat na de beëindiging van het huwelijk de partij van de bruidegom eerst f 6000 toegewezen krijgt, voordat verdere deling zal plaatsvinden.³³

Op 2.1.1708 wordt te Standdaarbuiten de staat en inventaris opgemaakt van de nalatenschap van Maria Anna's tweede echtgenoot, Sr. Hendrik Bossers, bouwman en mede admodiateur van de domijnen vanden D:L: huijse van Bergen onder dese heerlijkheijt. De nalatenschap is, behalve aan de huwelijkse voorwaarden, onderworpen aan zijn testament dat op 28.11.1702 is opgemaakt.³⁴ Ingevolge het testament zijn Cornelis van den Ende en Johan van Oeckelen aangesteld tot voogd en toezienner over de drie nagelaten minderjarige kinderen, deels verwekt in 1e huwelijk aan Pieterella Jacob Coevoets en deels in 2e huwelijk aan Maria Anna van Velthoven. De vaste goederen van Hendrik worden verdeeld onder deze kinderen.

Al eerder, op 7.4.1707, is geregeld dat Maria Anna van Velthoven het levensonderhoud en de opvoeding van Anthonetta Bossers, dan 3/4 jaar oud, voor haar rekening zal nemen, totdat deze 18 jaar is. De moeder krijgt daarvoor gedurende de eerste zes levensjaren een vergoeding van de voogd en toezienner van f 60 per jaar, en daarna f 50.³⁵

³⁰ Oud archief Standdaarbuiten, resp. inv. nr. 845, f. 14v e.v., en inv. nr. 888.

³¹ Notarieel archief Oudenbosch, inv. nr. 97, notaris Daniel Amoleus.

³² In ieder geval wordt op 1.3.1715 na het overlijden van Huberta's eerste echtgenoot, Adriaan Adriaansse in de Weij, sekere partije lant genaamt den Hartman aan den Molendijk, groot samen stijff 24 gemeten, uit hun gemeenschappelijke boedel publiekelijk verkocht. Zie Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 889, f. 18 en inv. nr. 917, protocol collaterale successie, 15.2.1716.

³³ Notarieel archief Terheijden, inv. nr. 7705, notaris Leonard Deijts.

³⁴ Notarieel archief Roosendaal, inv. nr. 6711, notaris J. Dons.

³⁵ Zie Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 846, Allerhande acten 1701-1709, voor de overeenkomst van 7.4.1707 en de staat en inventaris van 2.1.1708, en inv. nr. 847, Allerhande acten 1709-1720, voor de deling van de vaste goederen op 4.6.1711.

Voorafgaand aan haar derde huwelijk met den eersamen Johannis van Oeckelen, woonende onder Niervaert, worden op 6.12.1707 wederom huwelijkse voorwaarden vastgelegd. De boedels van beide echtgenoten worden samengevoegd, met uitzondering van de eigendom van de onroerende goederen die buiten de gemeenschap blijft, evenals een uitstaande schuld van Maria Anna van f 4000. Tot voogden over al hun na te laten minderjarige kinderen worden benoemd Govert en Josephus van Velthoven, broeders van de bruid, des dat Govert de administratie zal hebben sijn leven gedurende en daarna Josephus, terwijl Bartholomeus van Oeckelen, broer van de bruidegom, als toesiender wordt aangewezen, een en ander onder seclusie van alle weesmeesteren.³⁶

Ten behoeve van de gemeenschappelijke boedel koopt Johan van Oeckelen op 14.3.1713 van Marijnis Koopmans

- een parcheel buijtengors, groot 5 gemeten en .. roeden, gelegen aan de Molendijk onder Standdaarbuiten.³⁷ (+4)

Wanneer Maria Anna in 1720 overlijdt, worden haar vaste goederen getaxeerd en verdeeld onder haar vier dan nog in leven zijnde kinderen, te weten

- uit haar 1e huwelijk Huberta van de Vijver, inmiddels getrouwd met Pieter Pieterse van Nispen, wonende in Blommendael
- uit haar 2e huwelijk Huijbt. Bossers, alnog niet ten vollen bejaart
- en uit haar 3e huwelijk Adriana en Jan Babtista van Oekelen, twee onmondige weezen.

Srs. Govaard en Josephus van Velthoven worden ingevolge de huwelijkse voorwaarden van 6.12.1707 voogd en toeziender over Adriana en Jan Babtista.

De nagelaten vaste goederen onder Stantdaarbuijten bestaan uit

- een hoeve lands met huijs schuur wagenhuijs en verdere edifitien daar op staande in den polder van het Oudland gelegen annex den anderen, groot in zijn erfdom 50 gemeten, gekomen van wijlen Sr Pouwlus van de Vijver, grenzend aan (1)
 - oost de baronesse van Moriensart
 - zuid de molendijk
 - west den D:L: huijse van Bergen
 - noord den tweeden cruijsweg,
 - in huur bij Huijbt. Bossers,
 ende werd deselve hoeve getaucxeert uijt insigte van de tegenwoordige slegte wereld en valeur op f 5500,
- een parcheel molengors gelegen onder deze jurisdictie, groot omtrent 4½ gemeten, gekomen van Sr. Paulus van de Vijver, grenzend aan (3)
 - oost d'erffgen. Pieter Adriaanssen in de Weij
 - zuid de riviere de mark
 - west
 - noord den voors. molendijk
 belast met een legschat t.b.v. de D:L: huijse van Bergen, in huur bij Huijbt. Bossers, getaxeerd op f 900,
- de helft gemeen en onverdeelt in een ander parcheel molengors, groot omtrent 5½ gemeten, gekomen van Marijnis Coopmans, grenzend aan (4)
 - oost
 - zuid de riviere de mark
 - west de sluijsvliet

³⁶ Notarieel archief Zevenbergen, inv. nr. 9043, notaris Joost Basen.

³⁷ Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 889, f. 4v.

- noord den molendijk
 belast met een legschat ten behoeve van de D:L: huijse van Bergen, tegenwoordig
 buijten huur, getaxeerd op f 550,
 en onder Zevenbergen
- een partije wijlands in den Bruijninks polder, groot 18 gemeten of 6 buijnder,
 gekomen van de overledenen vader Sr. Mattijs van Veldhoven salr., grenzend aan
 oost Sr. Goverd van Veldhoven (5)
 zuid de havelinge van de hogendijk
 west Geerit van Coullil
 noord de Bruijninkse vliet,
 is buijten huur, getaxeerd op f 800, en
 - 1 buijnder land dezen boedel gemeen en onverdeelt aankomende in een blokie
 zaaijlands, groot in t geheel 2 buijnderen, waarvan de wederhelft Sr. Goverd van
 Veldhoven is toebehoorende, gelegen in den Grooten Sonseelsen polder aan de
 pootweg, ontrent de Blauwe sluijs, gekomen van Sr. Mattijs van Veldhoven voorn.,
 grenzend aan (6)
 oost den voorn. pootweg
 zuid
 west
 noord

werd gebruikt bij de wed. Andries Damen, getaxeerd op f 300.

Door trekking van het blinde lot krijgen de kinderen Adriana en Jan Babtista van Oekelen de hoeve (1) toebedeeld. Aangezien de waarde van deze hoeve ad f 5500 veel te groot is in verhouding tot het andere kavel, moet vanuit dit kavel f 2950 worden bijgedragen aan de schulden van de boedel, zodat de netto waarde uitkomt op f 2550. Het andere kavel wordt nader verdeeld, zodat Huberta van de Vijver de percelen (3) en (6) en Huijbt. Bossers de percelen (4) en (5) krijgt toebedeeld.³⁸

Huijbt. Bossers krijgt niet lang de kans om van deze erfenis te genieten. Hij overlijdt op 12 of 13.9.1723 en laat een weduwe achter, Arjaantie Hendr. Kloeke, die hij niet heeft bevrucht. Ze zijn blijkbaar in gemeenschap van goederen getrouwd geweest. Adriana Kloeke hertrouwt later met Cornelis Vervloet, en nog weer later met Adriaen Adr^{se} Vrolijk. Laatstgenoemde verkoopt op 22.4.1728 het onder (5) genoemde perceel door aan Josephus van Velthoven (zie onder **VII.d**).³⁹

Opgemerkt zij dat

- de hoeve lants, groot 49 gemeten 160½ roede, aenden Molendijck, den 10e cavel
 geheel, (-1)
 op 17.12.1737 door monsr. Govaard van Velthoven ten behoeve van Adriana en Jan
 Babtista van Oekelen, samen met nog enkele andere percelen die blijkbaar van hun
 vaders kant zijn gekomen, publiekelijk verkocht wordt. Aan deze verkoop ligt een
 geschil ten grondslag tussen Govaart als belangenbehartiger van Johannis van Oekelen,
 die inmiddels theologie studeert aan de universiteit van Leuven, en Barnardus
 Cornelissen Crijnen, bouwman, echtgenoot van Adriana van Oekelen, die op de hoeve
 woont. Het geschil dreigt uit te monden in een kostbaar proces, maar wordt uiteindelijk

³⁸ Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 848, Allerhande acten 1720-1738, 31.3.1722.

³⁹ Zie voor de gegevens in deze alinea (en meer):

- de klapper op de trouwboeken van Standdaarbuiten,
- Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 917, Taxatie collaterale successie 1701-1724, 1.11.1723, en
- ORA Zevenbergen, inv. nr. 194, f. 329v.

geschikt via een accoord op de civiele rol van Standdaarbuiten d.d. 16.7.1737. Het accoord houdt in dat de hoeve in het najaar na het inzaaien van de wintervruchten verkocht zal worden, zodat iedere partij zijn deel kan krijgen. Zo geschiedt.⁴⁰

⁴⁰ Zie Oud archief Standdaarbuiten, inv. nr. 848, Allerhande acten 1720-1738, 22.10.1737, en inv. nr. 890, Overdrachten en schuldbekentenissen 1731-1750, f. 61v e.v.

Generatie Vla-7

JOSEPHUS VAN VELTHOVEN, geb. ±1678, Terheijden (op het Crauwelsgors), zn. van Matthias van Velthoven en Cornelia Billaers, bouwman, overl./begr. Zevenbergen 16/18.3.1754,⁴¹

o.tr./tr. Zevenbergen (schepenbank) 16.7/2.8.1718

CORNELIA JANSEN SINTS (SINS, CINS), geb. Made, begr. Zevenbergen 20.8.1736.

Cornelia is weduwe; zij trouwde Made 25.4.1698 Jan Adriaensen Damen, begr. Zevenbergen 4.6.1717.

Kinderen: geen

In eerste instantie woont Monsr. Josephus van Velthoven in Haseldock onder Terheijden. Hier is hij, met Laureijs Cavelaers, van 1711 tot 1725 pachter van de 26 bunder gors die zijn vader Matthijs van Velthoven indertijd samen met Hendrick Stappers door het aanleggen van een zomerdijk aan de bedding van de rivier de Mark heeft onttrokken.⁴²

Hij werpt zich in 1717, als "een van de voornaamste gegoeijdens" van de poldertjes Crauwelsgors, Haseldonck en Hokkenbergh op als opvolger van de zojuist overleden penningmeester Cornelis Godtschalck. Omdat Josephus "niet alleen een van de voornaamste ge goedens van deslve is, veel meer selfs als 6 buijnderen lands besittende, maer daerenboven in deselve woonende ende daerbij een sober nugteren en bequaam persoon is, die ten overvloede voor de voor^s bedieninge ... in staat is cautie te stellen" volgt op 19.8.1717 inderdaad zijn benoeming.⁴³ Nadat zijn twee broers Sr. Govert en Sr. Anthonij van Velthoven zich voor hem gedurende sijne bedieninge borg hebben gesteld, draagt hij de verantwoordelijkheid over de rekeningen voor de jaren 1718-1745.⁴⁴

Bij het huwelijk van Josephus van Velthoven bouwman met de weduwe Cornelia Sints, die zes jonge kinderen heeft uit haar eerste huwelijk met Jan Adriaensen Damen,⁴⁵ worden huwelijkse voorwaarden opgemaakt. Deze houden in dat Josephus en Cornelia in gemeenschap van goederen trouwen, de langstlevende tot enige universele erfgenaam benoemen, en zich verplichten om voorzieningen te treffen voor het bedrag dat Cornelia's kinderen uit de nalatenschap van hun vader tegoed hebben.⁴⁶

⁴¹ Zie voor de overlijdensdatum ORA Zevenbergen, inv. nr. 325, f. 51.

⁴² Zie NA, Nassause Domeinraad Hingman, Rekeningen van de rentmeester der domeinen te Breda, inv. nr. 1246 e.v., capittel 10, nr. xvi.

⁴³ NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nr. 1135, ff. 269, 274 en 278.

⁴⁴ Zie voor de borgstelling Notarieel archief Terheijden, inv. nr. 31, notaris Leonard Deijts, 16.4.1718, en voor de rekeningen SA Oosterhout, archief polder Crauwelsgors, inv. nrs. 231 en 232.

⁴⁵ Met name Adrianus ged. 2.5.1699, Joannes ged. 16.4.1701, Dingmannus ged. 22.4.1709 en Marinus ged. 2.8.1711, allen te Zevenbergen.

⁴⁶ Notarieel archief Zevenbergen, inv. nr. 9046, notaris Joost Basen, 25.10.1718. Overigens is de akte door waterschade nauwelijks leesbaar.

Voor de bepaling van dat bedrag wordt op 17.8.1718 een staat en inventaris van de boedel van Jan Adriaen Damen en Cornelia Janssen Sints opgemaakt.⁴⁷ De boedel omvat, naast onder andere 15 paarden en 44 koeien, het volgende onroerend goed:

- een hoeve bestaande uit huijsinge, schuren, keete en verdere timmeragie en plantagie, met 12 bunder 384 roede zaai- en weiland, in de Arenberger polder onder Zevenbergen, waar de weduwe woont (+1)
- 5 bunder 324 roede weiland in de Bruijninx polder onder Zevenbergen, grenzend west aan Govert van Velthoven (+2)
- 8 bunder weiland in de Gelderse polder onder Zevenbergen, in twee percelen tegen elkaar (+3)
- 14 gemeten, meest zaailand, in de Oude Pelgrim onder Zevenbergen (+4)
- 6 bunder 225 3/4 roede mette huijsinge keete en verdere timmeragie daerop staende gelegen nevens de Haseldonksen Santwegh in t Oudland van Zevenbergen, grenzend aan
 - oost Goverd Kerckers (+5)
 - zuid juff. Blom
 - west de Santwegh
 - noord de polders vliet
- 2 gemeten zaailand in de Elderens polder of het Landeke Voordage onder Zevenbergen (+6)
- 2½ bunder dijk en laningen bij Logtenburg in het Rietland dijckagie van de Royalen polder onder Niervaert (+7)
- 350 roede zaailand in de Vogel, Zonzeelse polder, onder Hooge Zwaluwe (+8)

De totale zuivere waarde van de boedel komt uit op f 32795:9:14, waarvan de helft ad f 16397:14:15 toekomt aan de kinderen.

Na het huwelijk trekt Josephus bij Cornelia in, in de Arenberger polder onder de jurisdictie van Zevenbergen.

Volgens het impostregister hoort Josephus bij zijn trouwen onder de classis van f 6:0:0, en zijn bruidegom onder de classis van f 15:0:0. Bij hun overlijden in 1736 en 1754 bedraagt het begraafrecht van beiden f 15:0:0.

In de loop der jaren koopt monsr. Josephus van Velthoven, bouman onder Zevenbergen, een aantal percelen onder Zevenbergen bij, te weten

op 31.12.1722 van de kinderen van Pieter Corn. van Alphen voor f 225

- omtrent 1 bunder weijlant in den Sonseelschen polder tusschen den 1e weg en reesloot, grenzend aan (+9)
 - oost Daniel Langeweg
 - zuid monsr. G. Kerckers
 - west monsr. Smolders
 - noord den 1e weg,

op 24.2.1725 van Marijnis Vinck voor f 259

- 1 bunder 58 roede 2½ voet uijt 4 gemeten weijlandt in den Grooten Schenkeldijk, grenzend aan (+10)
 - oost
 - zuid Adriaen Mate wed.
 - west Willem Leendert Melisse
 - noord den Schenkeldijk,

⁴⁷ Notarieel archief Zevenbergen, inv. nr. 9036, notaris Joost Basen.

op 22.4.1728 van Adriaen Adr^{se} Vrolijk, bouwman onder Standtdaarbuitten, echtgenoot van Adriana Kloeke die eerder weduwe was van Cornelis Vervloet en daarvoor van Huijbregt Bosschers, voor f 1950

- omtrent 6 bunder weijlandt inden Bruynix polder,⁴⁸ grenzend aan (+11)
 - oost Govert van Velthoven
 - noord Bruynix dijk
 - west Johan Babtist Alart
 - zuid s heeren avelingen,

en op 26.1.1731 van de weduwe en kinderen van Daniel Langewegh voor f 1020

- 2 bunder 50 roede weijlant inden Geldersen polder, grenzend aan (+12)
 - oost delarues erffgenamen
 - zuid 's landts vliet
 - west d'vliet
 - noord 's heeren dijk.

De eerste aankoop vloeit voort uit een geldlening van f 200 door Jan Adriaen Damen aan Anthonij Jacobse Stathouders, waarvoor Peeter van Alphen zich borg had gesteld. De andere aankopen volgen op geldleningen door Josephus van Velthoven, op 19.3.1721 aan Marinis Vinck ad f 200, op 4.4.1722 aan Cornelis van den Ende als voogt van Huijb Boschers ad f 500, en op 13.6.1725 aan monsr. Daniel Langewegh ad f 900, waarbij de genoemde percelen als onderpand dienden.⁴⁹

Bij de verdeling van de door zijn ouders nagelaten goederen onder Terheijden op 22.12.1727 krijgt Monsieur Josephus van Velthoven, bouman, wonend onder Zevenbergen toebedeeld:

- en perceel lants, groot omtrent 5 bunder, den buijtendijck met het gors daaraan gelegen, grenzend aan (+13)
 - oost dhr. Montens
 - zuid de rivier de Mark
 - west sijn Majt. Glo. Memorie
 - noord hem aenbedeelden
- een perceel lants, groot omtrent 5 bunder, ten pondboek f. 187r, grenzend aan (+14)
 - oost hr. Montens
 - zuid de dijk van 't voorenstaende perceel
 - west en noord sijn Majt. Glo. Memorie
- een perceel lants, groot 3 bunder 1 gemet, ten pondboek f. 187v 197r, grenzend aan (+15)
 - oost en zuid dhr. Montens
 - west sijn Majt. Glo. Mem.
 - noord Sr. Anthonij Velthoven.⁵⁰

Deze 31 gemeten wei- en hooiland, gelegen in de polder Crauwelsgors onder Terheijden, doet Josephus vrijwel onmiddellijk weer van de hand. Wanneer hij ze op 23.2.1728 voor

⁴⁸ Het gaat hier om de helft van de 12 bunder 180 roede die eerder toebehoorde aan Matthijs van Velthoven; vgl. Oud administratief archief Zevenbergen, inv. nr. 1394, Quohier van de verpondinge over landerijen en hujsen 1709-1768, ff. 121. De andere helft behoort toe aan Josephus' broer Govert. Het land is via hun zus Maria Anna vererfd op Huijbregt Bossers, en vervolgens op diens weduwe. Zie verder onder **VIa.5.**

⁴⁹ Zie voor de transporten ORA Zevenbergen, inv. nr. 194, ff. 200 (transport d.d. 27.1.1723), 251, 329v en 393. Informatie over de leningen is te vinden in ORA Zevenbergen, inv. nr. 194, f. 168v, en inv. nr. 172, ff. 159v, 191 en 265v.

⁵⁰ ORA Terheijden, inv. nr. 120, 22.12.1727.

een som van f 3150 verkoopt aan mr. Corn. Lodewicus Montens, worden ze aangeduid als:⁵¹

- een perceel de buitendijk en het gors daaraan gehorende (-13)
- een perceel lants, groot 5 bunder, ten pondboek f 187r (-14)
- een perceel, groot 3 bunder 1 gemet, ten pondboek f. 184v. (-15)

Het omvangrijke onroerend goedbezit van Josephus van Velthoven en Cornelia Sints onder Zevenbergen rond deze tijd vinden we verantwoord in het verpondingsboek:⁵²

- 4 bunder in den Clijnen Schenkeldijk, verponding f 13:6:8 (3a)
- 3 bunder 316 roede in den Geldersen polder, verponding f 14:1:10 (3b)
- 12 bunder zijnde een hoeve inden Arenbergse polder, verponding f 42:18:0 (1)
- 279 roede in Elderens polder, verponding f 2:1:3 (6)
- 6 bunder 225½ roede 2 voet aan z:zijde van de Langeweg, zijnde de helft van een hoeff gemeen met Govert Kerckers, verponding f 21:4:3 (5)
- 4 bunder 324 roede inden N: Pelgrim, verponding f 15:19:2 (2)
- 4 bunder 266½ roede in den Ouden Pelgrim, verponding f 15:4:12 (4)
- 385 roede in Sonseel tussen 1e weg en reesloot, verponding f 2:16:6 (9)
- 1 bunder 58 roede 2½ voet inden Gr: Schenkeldijk, verponding f 4:0:11 (10)
- 6 bunder 90 roede in Bruynix polder zijnde de helft van 12 bunder 180 roede (de andere helft behoort toe aan Govert van Velthoven), verponding f 20:1:10 (11)
- 2 bunder 50 roede in de Gelderse polder, verponding f 7:18:0. (12)

Daarbij moet worden aangetekend dat Josephus en zijn broer Govert in 1738 overeenkomen dat 73½ roede van het eigendom in de Bruynix polder, met de bijbehorende verponding van f 0:12:0, dient te worden overgeschreven van Josephus naar Govert. Er resteert dan 6 bunder 16½ roede op naam van Josephus, met een verponding van f 19:9:10.

Op 14.4.1735 koopt Monsr. Josephus van Velthoven, penningmr. van Krawersgors en Hockeburg etc, wonende onder Zevenbergen, van de erfgenamen van Johannes Peeter Kox nog

- een perceel wijlant, groot omtrent 2 bunder, in de Korte Blooken dijkringh van de Royalen polder onder Lage Zwaluwe, grenzend aan (+16)
 - oost .. de Bont erve
 - zuid Stoffel Sense c.s.
 - west ...
 - noord polders dijk

voor een koopsom van f 1300. Volgens het pondboek gaat het om 2 bunder 116 roede in Sebastiaans landeke, ordinaire verponding f 10:6:4, extraordinaire verponding f 7:17:2.⁵³ Josephus en Cornelia mogen beschikken over een omvangrijk onroerend goedbezit, daarop rust ook een belangrijke schuld aan de voorkinderen vanwege hun vaderlijk

⁵¹ ORA Terheijden, inv. nr. 120, 17.4.1728.

⁵² Oud administratief archief Zevenbergen, inv. nr. 1394, Quohier van de verpondinge over landerijen en huijsen 1709-1768. Een deel van de percelen staat (nog) op naam van Jan Adriaan Damen, f. 63, terwijl ff. 121 en 244 een aparte ingang hebben voor Josephus van Velthoven.

⁵³ Zie voor de aankoop ORA Hooge en Lage Zwaluwe, inv. nr. 68, f. 53. Zie verder Oud administratief archief Hooge en Lage Zwaluwe, inv. nr. 830, Kohier tevens gaarboek van de ordinaire verponding van de landerijen molen visserijen enz. van Hooge en Lage Zwaluwe 1724-1736, f. 315, inv. nr. 838, Kohier tevens gaarboek van de ordinaire verponding over de landerijen van Hooge en Lage Zwaluwe 1737-1752, en inv. nr. 839, Quohier extraordinaire verponding over de landerijen van Hooge en Lage Zwaluwe 1738-1753, f. 172.

erfdeel. Om daaraan te voldoen worden in de jaren tussen 1728 en 1739 een groot aantal percelen op naam van deze kinderen gebracht.

Zo draagt Monsr. Josephus van Velthoven, bouwman, wonend onder Zevenbergen, als in huwelijk hebbende Cornelia Sints die bevorens weduwe was van Jan Adriaensen Damen, op 20.3.1728 voor f 3600 aan Sr. Adriaen Jansen Damen, bouwman onder Zevenbergen, over:

- sekere hofstede, bestaende in huijsinge, schuere, wagenhuijs en de verdere timmeragie en plantatie daaraan behorende met 12 bunder soo saeij als weijlant daaraan gelegen, staande en gelegen in de Arenberger polder onder Zevenbergen, grenzend aan (-1)
 - oost de lange dreef
 - zuid de dijk
 - west Willem de Vos
 - noord den Heer.⁵⁴

Het lijkt erop dat tegelijk met deze overdracht van de hofstede in de Arenberger polder Josephus en zijn vrouw verhuizen naar de eerder genoemde huijsinge aan de Haseldonksen Santwegh, staande op 6 bunder 225 roede weijlants in het Outland, even buiten Zevenbergen. In de opgave voor de personeele quotisatie van 1742 wordt Josephus aangeduid als vetweijer.⁵⁵

Verder draagt Monsr. Josephus van Velthoven op 25.9.1732 enkele stukken land over aan zijn voorzoon Dingman Janse Damen, omtrent 23 jaar oud, student aan de Universiteit van Leuven.⁵⁶ Expliciet wordt aangetekend dat deze overdracht is ter voldoening van het bedrag van f 2732:19:2 dat hem toekomt uit hoofde van de Staat, inventaris en estimatie van de nagelaten boedel van Johan Dame saliger en zijn weduwe onderlinge tussen de voorn. Josephus Velthoven en Cornelia Sints voor banden van het huwelijk opgezegd en gepasseerd voor notaris Pasen binnen Zevenbergen op 17.8.1718 (zie boven). De overdracht heeft betrekking op:

- de helft in omtrent 8 bunder weijlant, in de Gelderse polder onder Zevenbergen, grenzend aan (-3b)
 - oost de erfgen. van Johan Huttenhem c.s.
 - zuid polders vlietje
 - west juf. de Wolf
 - noord 's Heeren dijk
- omtrent 2½ bunder dijk en laningen, gelegen bij Lugtenburg tussen het Louckersgors en het Rietland Dijkage van de Royalen polder onder Niervaart, grenzend aan (-7)
 - oost de lande daartegenover gelegen van 't Rietland
 - zuid Sr. Cornelis Verbrugge zaliger
 - west Koninckx land
 - noord Geert van Gils,

⁵⁴ ORA Zevenbergen, inv. nr. 194, f. 324v.

⁵⁵ Vgl. NA, archief van de Financie van Holland, inv. nr. 489, Quohier der verponding 1730, en inv. nr. 526, Verponding 1733, en NA, archief van de Rekenkamer ter auditie, inv. nr. 29, Personeele quotisatie 1742.

⁵⁶ Zie in dat verband H. Bots, I. Matthey, M. Meijer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750*, Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, dl. XLIV, 1979. De namenlijst vermeldt: Dingeman Damen, van Zevenbergen, immatriculatie Leuven tussen 30.8.1729 en 27.2.1730, artes, pedagogie de Burcht, dives, minderjarig; wordt in 1737 assistent te Sprundel, later pastoor of kapelaan te Zevenbergen.

tot een totale waarde van f 3170. De voorzoon accepteert dankelijk.⁵⁷

Andere overdrachten vinden we verantwoord in de pondboeken. In 1737 (Cornelia Sints is kort daarvoor overleden) worden onder Zevenbergen overgeboekt

- 4 bunder 266 roede in den Ouden Pelgrim (-4)
op naam van Ad. Jan Damen,
- 4 bunder 324 roede in de Nieuwe Pelgrim (-2)
op naam van Dingman Jan Damen,
- 385 roede in Sonseel en (-9)
- 2 bunder 50 roede in de Gelderse polder (-12)
op naam van Marijnis Damen,
- 279 roede in den Elderens polder (-6)
- 1 bunder 58 roede in den Gr: Schenkeldijk (-10)
op naam van Jan Janse Damen, en
- 4 bunder in de Clijnen Schenckeldijk (-3a)
op naam van Cornelis Jan Damen,
en in 1739 onder Lage Zwaluwe
- 2 bunder 116 roede in de Korte Blooke, Sebastiaans landeke (-16)
op naam van Johan Jansz. Damen.⁵⁸

In september 1745 meldt Josephus aan de Nassause Domeinraad dat hij "alnu vermits desselfs hooge jaeren en toenemende swakheijdt van gesigt waermede hij suppl^t sedert eenighen tijt is beset geweest" genegen is het penningmeesterschap van Crauwelsgors c.a. over te dragen aan zijn neef Matthijs van Velthoven. Het verzoek wordt ingewilligd 6.10.1745.⁵⁹

Josephus, woonende op zijn hoeve aanden Zantweg even buijte Zevenbergen, siek te bed leggende, maakt op 31.5.1747 zijn testament op.⁶⁰

Hij "prelegateert aan Cathrina en Cornelia van Velthoven sijne nigten welke bij hem in woonende sijn, tot erkentnisse van hunne diensten, de huijsinge hoff werff bogaart timmeragie en plantagie daar op staande, benevens het bos en het lant genaamt Hoog en Leeg rondom geleege omtrent 4 buijnder", met dien verstande dat ze alleen het vruchtgebruik krijgen en een en ander niet mogen vervreemden; het prelefaat zal te zijner tijd wederom moeten devolveren erven en versterven op de naaste vrienden van de testateur. Verder legateert hij aan zijne nigten den inboedel van linden en wollen meubilen en huijscieraaden, om daarmee te doen wat ze willen.

Hij benoemt tot zijn erfgenamen de respectievelijke kinderen en verdere nakomelingen van zijn overleden broers en zuster.

Hij legateert aan Adriaan, Jan, Cornelis en Marijnis Janse Damen, sijne overleden vrouwe zonen, ieder f 100.

Hij secludeert voogdijen en oppervoogdijen over eventuele minderjarige erfgenamen, en stelt tot voogd over de minderjarige kinderen van Huibarta van de Vijver aan zijn neef

⁵⁷ ORA Zevenbergen, inv. nr. 194, f. 427.

⁵⁸ Zie resp. Oud administratief archief Zevenbergen, inv. nr. 1394, Quohier van de verpondinge over landerijen en huijsen 1709-1768, ff. 63 en 244, en Oud administratief archief Hooge en Lage Zwaluwe, inv. nr. 838, Kohier tevens gaarboek van de ordinaire verponding over de landerijen van Hooge en Lage Zwaluwe 1737-1752, f. 172.

⁵⁹ NA, Nassause Domeinraad Hingman, inv. nr. 1135, ff. 281, 288 en 292.

⁶⁰ Notarieel archief Zevenbergen, inv. nr. 9055, notaris Hendrik de Meroode, 31.5.1747.

Monsr. Matthijs van Velthoven woonende op de Noort onder Terheijden, en tot toezieder Monsr. Adriaan van Velthoven woonende op de Hooge Swaluwe.

Hoewel oud en verzwakt (hij is inmiddels rond de 70) heeft Josephus nog enkele jaren te gaan. Op 6.3.1749 leent Josephus van Velthoven tegen een rente van 4% per jaar f 2600 gulden uit aan Cornelis Arissen van Dorst. Cornelis Janssen Damen verklaart 2½ jaar later, met procuratie van Josephus van Velthoven gepasseerd voor notaris de Meroode te Zevenbergen d.d. 1.12.1751, dat de weduwe van Cornelis Arissen van Dorst de schuld volledig heeft afbetaald.⁶¹

Op 15.2.1754 vult Josephus, woonende op zijn hoeve int out lant aan de oostzijde vanden Zantweg onder de jurisdictie van Zevenbergen, gaande en staande hoewel swak en siekelijk, zijn testament nog op enkele punten aan.⁶²

Hij stelt vast dat het lant genaamt Hoog en Laag, in zijn testament begroot op 4 bunder, in werkelijkheid maar zo'n 6 a 7 gemeten beslaat. Hij prelegateert daarom alsnog aan zijn twee nichten, vóór alle deeling, twee de beste runderbeesten.

De kinderen en erfgenamen van zijn neef Adriaan van Velthoven, overleden op de Hooge Swaluwe, zullen voordat de deling plaatsvindt de f 500 moeten inbrengen die hij zijn neef geleend heeft.

Josephus excludeert uit zijn nalatenschap zijn zusters dochter Adriana van Oekelen getrouwd met Leonardus Crijnen en benoemt in haar plaats haar kinderen welke alsdan in leven zullen zijn. Verder staat het alleen aan de kinderen van Adriaan van Velthoven vrij om van de kinderen van Leonardus Crijnen en zijn vrouw zodanige penningen te vorderen als genoemde Leonardus en zijn vrouw aan de kinderen van Adriaan schuldig zijn.

In plaats van zijn inmiddels overleden neef Adriaan van Velthoven stelt hij zijn stiefzoon Monsr. Cornelis Janse Damen aan tot toezieder over de minderjarige erfgenamen.

Monsr. Mattijs van Velthoven op de Noort onder Terheijden wordt administrerend voogd.

Ten slotte benoemt hij voornoemde Cornelis Janse Damen tot executeur.

Na het overlijden van Josephus brengt de executeur testamentair Cornelis Janse Damen in verband met de collaterale successie de nagelaten vaste goederen aan.⁶³ Deze bestaan uit:

- seekere huysinge schuure hof boomgaard en erven met 6 bunder 225 roede weijland daaraan, aan de noordsijde van de Haseldonksen zantweg in den Ouden polder even buiten de stad Zevenbergen, getaxeerd op f 2400, (5)
- seekere blocq weijlands, groot 6 bunder 16½ roede, in de Bruynix polder onder Zevenbergen, getaxeerd op f 2000. (11)

Cornelis Janse Damen, bouwman, wonende in de Arenberger polder onder Zevenbergen, brengt een en ander, met uitzondering van het prelefaat aan de nichten Catharina en Cornelia van Velthoven, op 12.12.1754 op een publieke verkoping.⁶⁴ Hij verkoopt aan Adriaan en Dingman And^{se} Damen voor f 2457

- een blok weijlandt, groot 6 bunder 16 roede, in Bruijnix polder onder Zevenbergen, grenzend aan

⁶¹ ORA Breda, inv. nr. 596, f. 156v.

⁶² Notarieel archief Zevenbergen, inv. nr. 9055, notaris Hendrik de Meroode, 15.2.1754.

⁶³ ORA Zevenbergen, inv. nr. 325, f. 51, aangebracht 3.5.1754.

⁶⁴ ORA Zevenbergen, inv. nr. 196, 6.2.1755 (4 akten).

- oost Mattheus van Rosmalen de jonge (-11)
 zuid 's Heeren dijk en avelingen
 west de heer Josephus Allard
 noord Bruijnix dijk,
 aan Monsr. Alphonse Meijsberg, stadtschoolmeester te Zevenbergen, voor f 1134
- een blok weijlandt, groot 1 bunder 334 roede, den eerste blocq gelegen aan de noortsijde van de Zantweg in de Oude polder van Zevenbergen, grenzend aan oost de volgende partij weide verkocht aan Johannes Oortsen (-5a)
 zuid de erfgen. van juf. de wed. Antonij Blom
 west de voorn. Haseldonkse zantweg
 noord Catharina van Velthoven c.s.,
 aan Johannes Oortsen voor f 924
 - een blok weijlandt, groot 1 bunder 278 roede, gelegen als voor aan de noortsijde van de Zantweg, het achterste blok van de voorgaande partij, grenzend aan oost mej. Maria Kerkers (-5b)
 zuid Nicolaas de Kock
 west Monsr. Alphonse Meijsberg
 noord t hoefje van Catarina van Velthoven c.s.,
 en aan Catharina en Cornelia van Velthoven, bejaarde dochters wonend onder Zevenbergen, voor f 355:6:14
 - een stuk weijlant, groot 230 roede, gelegen aan de noortsijde van en tegen de Zantweg in de Oude polder van Zevenbergen, grenzend aan oost de heer Johannes Oortsen (-5c)
 zuid Monsr. Alphonse Meijsberg
 west de voorn. Zantweg
 noord de kopers in deze.

Opgemerkt zij nog dat Monsr. Cornelis Janse Damen, de executeur testamentair, op 6.4.1772

- de hoeve aan de Hazeldonkse zandweg met circa 3 bunder weijland en bos (-5d)
 verkoopt aan Monsr. Sebertus van Velthooven. De koopsom wordt voor de helft contant betaald; de andere helft blijft uitstaan als lening tegen een jaarlijkse rente van 3% zolang als Catharina en Cornelia van Velthoven leven en is daarna zowel door koper als door verkoper op te zeggen, waarbij een opzegtermijn van 3 maanden in acht moet worden genomen. In de marge van de transportacte leggen de gezamenlijke erfgenamen van Josephus van Velthoven op 26.4.1779 vast dat de koper aan al zijn verplichtingen heeft voldaan. Die erfgenamen bestaan dan uit Matthijs en Sebertus van Veldhoven in privé, de gezamenlijke nagelaten kinderen van Corn. Janse Damen, de 5 nagelaten kinderen van Adr. van Veldhoven, en Frans Schoone en Pieter te siere.⁶⁵

⁶⁵ ORA Zevenbergen, inv. nr. 197, f. 601v.